

Mediální vzdělávání je důležité, shoduje se naprostá většina učitelů i ředitelů. Chybí ale jeho podpora ze strany státu

14.6.2023 - | Člověk v tísni

Tyto skutečnosti vyplynuly z průzkumu Stavů mediálního vzdělávání na základních a středních školách mezi bezmála čtyřmi sty řediteli a šesti sty osmdesáti vyučujícími mediální výchovy na základních a středních školách v České republice, který pro vzdělávací program Jeden svět na školách (JSNS) společnosti Člověk v tísni realizoval STEM Ústav empirických výzkumů. Předchozí částečně obsahově srovnatelné průzkumy proběhly v roce 2018 (mezi vyučujícími mediální výchovy na středních školách) a 2017 (mezi řediteli středních škol). Součástí výzkumu byly i otázky týkající se vztahu a postojů respondentů k médiím a důvěry v ně, přístupu k nepravdivým zprávám nebo využívaných informačních zdrojů.

"Stav mediálního vzdělávání je dlouhodobě neuspokojivý, což potvrzuje i náš nejnovější výzkum. Na téměř pětina základních škol se podle vyjádření ředitelů mediální výchova nevyučuje vůbec. V případě středních škol je takových celkově desetina, u středních odborných učilišť pak skoro čtvrtina. Většina vyučujících se mediální výchově věnuje krátce a neabsolvovala ani žádné relevantní školení. Svou připravenost k výuce mediálních témat sami hodnotí jako nedostatečnou, uvádějí, že kvůli velkému objemu látky nemají na mediální výchovu dostatek času. Naprostá většina vyučujících si přitom sestavuje vlastní individuální výukový plán. Školy nemají ani jednotnou vzdělávací strategii a nijak nevyhodnocují výsledky mediální výchovy," komentuje výsledky průzkumu Karel Strachota, ředitel vzdělávacího programu Jeden svět na školách společnosti Člověk v tísni.

"To vše se logicky projevuje na nízké úrovni mediální gramotnosti školáků, což ukázal i náš další výzkum publikovaný v únoru letošního roku. Potvrdil také značné rozdíly mezi různým typem škol. Sami ředitelé i vyučující však považují mediální vzdělávání za důležité, přičemž došlo k výraznému nárůstu takového hodnocení. Současně platí, že většina vyučujících se posilování mediální gramotnosti žáků věnuje na základě vlastního rozhodnutí ovlivněného i tím, že vnímají existenci dezinformací ve veřejném prostoru a chtějí posilovat kritické myšlení žáků a jejich odolnost vůči manipulacím. Vyučující jsou tedy motivovaní, což je důležitý předpoklad pro potřebnou změnu mediálního vzdělávání. Zároveň se ale domnívají, že stát takové vzdělávání nepodporuje, což chápeme jako výzvu pro relevantní státní instituce ke změně dosavadního přístupu. Náš nejnovější výzkum zohledníme v přípravě výukových materiálů, kurzů a dalších aktivit, aby co nejvíce naplnily očekávání ředitelů škol a potřeby vyučujících. Jeden svět na školách se mediálnímu vzdělávání věnuje v posledních letech intenzivně. To, že nás podle nejnovějšího výzkumu zná 80 % vyučujících ze středních škol a 64 % ze základních škol, je pro nás příležitostí i dlouhodobým závazkem, k němuž zodpovědně přistupujeme," doplňuje Karel Strachota.

Mediální vzdělávání považují za důležité ředitelé i učitelé

Vedení základních (88 %) i středních škol (86 %) považuje výuku mediální výchovy za důležitou. Mezi vyučujícími je vnímání její důležitosti ještě o něco vyšší než u vedení škol (90 % ZŠ, 95 % SŠ). Většina vyučujících také pozitivně hodnotí postoj svého vedení k této oblasti (73 % ZŠ, 70 % SŠ).

Na pětina základních škol a čtvrtina středních odborných učilišť se mediálnímu vzdělávání nevěnují vůbec

Navzdory rostoucímu vnímání významu mediálního vzdělávání i tomu, že je mediální výchova jedním z průřezových témat Rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání, téměř pětina základních škol (18 %) podle tvrzení ředitelů mediální výchovu nevyučuje. U středních škol činí tento podíl 11 %. V případě středních odborných učilišť 23 %.

Vnitřní motivace učitelů je silnější impuls k zahájení výuky než zařazení mediální výchovy do školních vzdělávacích programů

Více než polovina respondentů z řad vyučujících uvedla, že klíčovou motivací pro zahájení výuky v oblasti mediální výchovy pro ně byla snaha rozvíjet mediální gramotnost žáků (52 % ZŠ, 55 % SŠ). Pro více než dvě pětiny respondentů (43 % ZŠ, 44 % SŠ) byly hlavním impulzem dezinformace kolující ve veřejném prostoru (např. v souvislosti s pandemií COVID-19). Vlastní zájem o výuku mediálních témat uvedlo jako hlavní impuls 32 % vyučujících středních škol a 18 % vyučujících základních škol. Pro učitele základních škol byl podstatnější impuls v podobě zahrnutí mediální výchovy do školních vzdělávacích programů - tzn. povinnost mediální výchovu vyučovat (24 % ZŠ, 17 % SŠ). Pouze necelá desetina respondentů ze skupiny základních (9 %) i středních škol (8 %) uvádí, že hlavním důvodem bylo v jejich případě rozhodnutí vedení školy, že mediální výchovu mají vyučovat právě oni.

Chybějící koncepce a koordinace mediální výchovy na úrovni školy. Většina vyučujících se nezúčastnila žádné vzdělávací akce

Na většině škol (ředitelé: 79 % ZŠ, 79 % SŠ, učitelé: 78 % ZŠ, 82 % SŠ) probíhá výuka mediální výchovy podle koncepce jednotlivých vyučujících, kteří si individuálně sestavují svůj vlastní plán. Jednotnou koncepci na úrovni celé školy uvedla v průzkumu pouze necelá pětina dotázaných ředitelů (18 % ZŠ i SŠ) a ještě méně vyučujících (14 % ZŠ, 10 % SŠ). Podle vedení většiny škol se vyučující, kteří se věnují mediální výchově, nezúčastnili žádné vzdělávací akce zaměřené na související témata (78 % ZŠ, 60 % SŠ), což potvrzují i sami vyučující (75 % ZŠ, 63 % SŠ). Jak z dotazníkového šetření mezi učiteli, tak řediteli přitom ale vyplývá, že si vyučující materiály v této oblasti často připravují sami (ředitelé: 90 % ZŠ i SŠ, učitelé: 47 % ZŠ, 54 % SŠ).

Vedení škol přiznává, že na jejich škole neprobíhá žádná evaluace naplnění doporučených očekávaných výstupů mediální výchovy stanovených v Rámcových vzdělávacích programech (56 % ZŠ, 66 % SŠ). Vyučující, kteří se věnují tématům mediální výchovy, mají také obecně velmi nízké povědomí o dalších vyučujících, kteří v rámci dané školy rovněž zahrnují témata mediální výchovy do výuky (55 % ZŠ, 57 % SŠ není schopno počet odhadnout). Většina ředitelů a ředitelůk základních a středních škol vyjádřila zájem o zvýšení počtu vyučujících, kteří by se mediálním vzděláváním zabývali (69 % ZŠ, 72 % SŠ).

Největší překážky výuky? Nedostatek času, nejistota vyučujících a skutečnost, že mediální výchova není v českém školství považována za důležité téma

Za hlavní příčinu skutečnosti, že je na školách výuce mediální výchovy věnováno málo pozornosti, označují respondenti většinou školní vzdělávací programy (ředitelé: 83 % ZŠ, 84 % SŠ, učitelé: 79 % ZŠ, 81 % SŠ), kvůli nimž musí učitelé probrat velký objem látky a na průřezová témata následně nezbyvá dostatek času. Podstatnou roli hraje i nejistota samotných vyučujících spočívající v nedostatku dovedností a znalostí pro výuku mediální výchovy (ředitelé: 91 % ZŠ, 82 % SŠ, učitelé: 82 % ZŠ, 87 % SŠ). Mezi respondenty také převažuje přesvědčení, že k mediálnímu vzdělávání chybí kvalitní materiály (ředitelé: 70 % ZŠ, 66 % SŠ, učitelé: 73 % ZŠ, 63 % SŠ). Za další překážku je často

jmenováno neporozumění médiím, která používají žáci, ze strany vyučujících (ředitelé: 65 % ZŠ, 67 % SŠ, učitelé: 71 % ZŠ, 77 % SŠ). Dotazovaní se také shodují, že mediální výchova není v českém školství považována za důležité téma (ředitelé: 68 % ZŠ, 69 % SŠ, učitelé: 72 % ZŠ, 70 % SŠ).

Většina učitelů hodnotí své kompetence jako mírně pokročilé, čtvrtina se považuje za začátečníky

Pouze minimum vyučujících, kteří se věnují výuce mediální výchovy anebo zařazují mediální témata do výuky svých předmětů, hodnotí své kompetence na úrovni profesionálů v dané oblasti (2 % ZŠ, 5 % SŠ). Nejčastěji hodnotí vyučující své kompetence na škále *začátečník-mírně pokročilý-pokročilý-profík* jako mírně pokročilé (53 % ZŠ, 46 % SŠ). Více než pětina vyučujících se považuje za začátečníky (28 % ZŠ, 21 % SŠ). Nejnižší úroveň sebehodnocení byla zaznamenána u vyučujících 1. stupně základních škol, kteří se považují za začátečníky téměř v polovině případů (47 %). Většina vyučujících se mediální výchově věnuje teprve krátkou dobu.

Vyučující nepoužívají (a tudíž nerozumí) médiím, která sledují jejich žáci

Pro většinu ředitelů a učitelů není internet sám o sobě dostačujícím zdrojem informací, ale jsou pro ně důležitá i klasická média (TV, rádio a tisk). Na rozdíl od studentů, kteří uvádějí, že pro ně naopak klasická média nejsou důležitá a informace k aktuálním společenským a politickým tématům se dozvídají na internetu, kde nejčastěji tráví čas na sociálních sítích. Pouze desetina respondentů z řad vyučujících uvedla jako svůj nejčastější informační zdroj sociální sítě. Oproti tomu 88 % základoškoláků a 87 % středoškoláků tráví čas na sociálních sítích denně (nebo minimálně jednou týdně) — nejvíce na Instagramu, který je pro 75 % základoškoláků a 79 % středoškoláků vůbec nejpoužívanější sociální síť⁴. Uvedené srovnání dokresluje jednu z výše uvedených bariér mediálního vzdělávání na školách — neporozumění médiím, která sledují žáci a z toho plynoucí nejistota vyučujících při otevírání těchto témat.

Stávající forma průřezového tématu vyhovuje přibližně polovině vyučujících i ředitelů

Jako nejvíce preferované formy mediálního vzdělávání uvádějí respondenti shodně na prvním místě tzv. průřezové téma, tj. výuka napříč vícero předměty (ředitelé: 47 % ZŠ, 57 % SŠ, učitelé: 50 % ZŠ, 54 % SŠ) nebo jednorázové akce v podobě projektů, workshopů či besed s novináři (ředitelé: 40 % ZŠ, 35 % SŠ, učitelé: 33 % ZŠ, 29 % SŠ). K méně preferovaným variantám patří zakotvení mediální výchovy jako povinného samostatného předmětu. Tuto variantu preferují častěji než jiné typy a stupně škol gymnázia.

Není brzy začít s mediální výchovou už na prvním stupni

Ačkoliv se 69 % ředitelů a 71 % vyučujících základních škol domnívá, že začít s výukou mediální výchovy už na prvním stupni není předčasné, na většině škol se s ní začíná až od páté třídy. Řada žáků prvního stupně základních škol přitom do kontaktu s médii přichází ještě před nástupem školní docházky.

Jeden svět na školách a mediální vzdělávání

Vzdělávací program Jeden svět na školách se věnuje mediálnímu vzdělávání už od roku 2006. Prostřednictvím audiovizuálního výukového portálu jsns.cz poskytuje vyučujícím základních a středních škol více než 80 lekcí k mediálnímu vzdělávání, a to už i pro první stupeň základních škol. Pro pracovníky v oblasti vzdělávání (zejména vyučující a metodiky prevence) pořádá také pravidelně semináře, workshopy i dlouhodobé kurzy na podporu rozvoje jejich znalostí a dovedností pro výuku mediální výchovy. V řadě škol v minulosti realizoval školení pedagogického sboru, ukázkové hodiny

nebo projektové dny. V roce 2017 inicioval založení Platformy pro mediální vzdělávání, která sdružuje více než dvacet organizací, které se v České republice zabývají rozvojem mediální gramotnosti — jak v oblasti formálního, tak neformálního vzdělávání. Téhož roku započal i tradici Týdnů mediálního vzdělávání s cílem podpořit nejen mediální gramotnost a kritické myšlení žáků základních a studentů středních škol, ale i kvalitní nezávislou žurnalistiku. Počátkem roku 2023 se program Jeden svět na školách stal spolu se sdružením CZ.NIC, Linkou bezpečí a Dětským krizovým centrem součástí konsorcia pro bezpečnější internet Safer Internet Centrum, podporovaného Evropskou komisí.

Povědomí o vzdělávacím programu Jeden svět na školách v uvedeném průzkumu vyjádřila nadpoloviční většina vyučujících základních (64 %) i středních škol (80 %). Největší povědomí o vzdělávacím programu JSNS mají ve skupině středních škol vyučující z gymnázií (91 %).

<https://www.clovekvtisni.cz/medialni-vzdelavani-je-dulezite-shoduje-se-naprosta-vetsina-ucitelu-i-reditelu-chybi-ale-jeho-podpora-ze-strany-statu-10398gp>